

intravasale stolling verwachten. Dit is, naast het normale of licht verhoogde fibrinogeen gehalte, het tweede argument dat eerder een verdunnings- dan een verbruikscoagulopathie bestond.

Het belang van de traumatologische toepassing van PAT werd kort geleden sterk onderschreven door GLOVER e.a. (1976) die de techniek bij 141 spoedoperaties wegens inwendige letsels toepasten. Verscheidene patiënten in deze serie zouden gered zijn dank zij prompte transfusie zonder de vertraging welke onvermijdelijk is wegens de voorbereiding van donorbloed. Hoewel deze auteurs vaak geconfronteerd werden met ernstige stollingsstoornissen waaronder verbruikscoagulopathie, achten zij de techniek hierom niet minder waardevol. In hoeverre de autotransfusie bevorderend werkt op het ontstaan van gedissimineerde intravasale stolling bij trauma-patiënten in shock blijft ook in GLOVER's onderzoek een onbeantwoorde vraag.

Tenslotte willen wij opmerken dat ten aanzien van de beschikbaarheid van donorbloed in Nederland onzes inziens geen politiek van blind vertrouwen in de toekomst kan worden gevolgd. De behoefte aan bloed, als gevolg van de intensivering van de medische zorg, bevindt zich kennelijk in een steeds stijgende lijn. De thans gunstige balans tussen vraag en aanbod van donorbloed houdt geen garantie in voor een zelfde situatie in de toekomst. Oplossingen voor eventuele problemen dienen daarom van te voren bestudeerd en beproefd te worden.

Literatuur: GLOVER, J. L., R. SMITH, P. YAW e.a. (1974) *Surgery* 80, 474. — REUL, G. J., R. T. SOLIS, S. D. GREENBERG e.a. (1974) *Surgery* 76, 546. — WILSON, R. F., E. MAMMEN en A. J. WALT (1971) *J. Trauma* 11, 275.

Rotterdam, februari 1977

J. BUTH

Leverafwijkingen na gebruik van anabole steroïden

In het zorgvuldig gestelde commentaar (1976) op het artikel van BAKKER e.a. in hetzelfde nummer wordt verwezen op het bestaan van aanwijzingen voor een oorzakelijk verband tussen „intensieve anabole therapie en het ontstaan van een levertumor”.

BUITENLAND

Buitenland

ALGEMEEN.

Overwaardering van geneeskundige zorg. In 1974 deed de Canadese minister van gezondheid MARC LALONDE een rapport verschijnen, waarin hij vaststelde dat gezondheid niet alleen van de beschikbare medische verzorging afhangt, maar evenzeer van de leefgewoonten van de mensen, van omgevingsinvloeden en van erfelijke factoren. Vele mensen overschatten het belang van de geneeskundige verzorging. Dit bleek bij voorbeeld uit een proefonderzoek onder laatstjaars medische studenten, niet-medische studenten en hoogleraren. Zij kregen betreffende de in Engeland vastgestelde

Hieraan wil ik toevoegen dat ons in een recent literatuuronderzoek is gebleken, dat deze veronderstelling niet alleen opgaat voor de oraal toegediende anabole steroïden met 17-alkyl-substitutie. Het blijkt in de therapie met anabole steroïden niet ongebruikelijk enkele preparaten alternerend te gebruiken. Er zijn echter in de literatuur geen gevallen gepubliceerd van levertumoren bij patiënten, die uitsluitend zijn behandeld met parenteraal toegediende preparaten die niet op de 17 plaats zijn gealkyleerd.

Literatuur: Commentaar (1976) *Ned. T. Geneesk.* 120, 2224.

Oss, januari 1977

T. VOSSENAAR

In de literatuur zijn tot nog toe 22 gevallen gepubliceerd van levertumoren die zijn ontstaan bij patiënten die langdurig met androgene of anabole stoffen zijn behandeld. Inderdaad zijn, voorzover de namen van de toegepaste preparaten werden vermeld (hetgeen niet altijd het geval is), geen patiënten in deze series die uitsluitend met niet-17-alfa-gesubstitueerde steroïden zijn behandeld. De meesten zijn met oxymetholone behandeld; dit ligt voor de hand, want in de Angelsaksische landen, waar de meeste publikaties vandaan komen, is het oxymetholon één van de meest bekende verbindingen van dit type.

Het zou echter voorbarig zijn te concluderen dat bepaalde andere anabolica, die kennelijk minder vaak in hoge doses bij anemieën zijn toegepast, geen risico's opleveren. Ook de theorie dat de niet-17-alfa-gesubstitueerde stoffen in dit opzicht veiliger zouden zijn doordat zij minder kans op cholestase geven, blijft onbewezen; er is weinig reden om aan te nemen, dat een carcinogeen of co-carcinogeen effect van de „anabolica” met een eventuele cholestatistische werking gecorreleerd is. Integendeel, wanneer men de 17 gepubliceerde gevallen van peliosis hepatis na gebruik van anabole steroïden bestudeert, valt het juist op dat dit eigenaardige beeld wél met het ontstaan van levertumoren gepaard kan gaan, maar niet met het ontstaan van cholestase correleert. Uit een en ander zou men kunnen concluderen dat de anabole steroïden levertumoren kunnen doen ontstaan juist omdat zij anabool zijn, en niet omdat zij een bepaalde structuur hebben of bepaalde bijwerkingen bezitten.

REDACTIE

mortaliteit van de eertijds dodelijke ziekten de cijfers voorgelegd van de jaren 1865 en 1970, en hun werd gevraagd om een schatting van de cijfers voor de ertussen liggende jaren. De uitkomsten van de drie groepen stemden goed overeen. Alle drie bleken de invloed van de nieuwe therapieën te overschatten. Zij dachten dat de mortaliteitscijfers hoog waren gebleven tot aan de introductie van de sulfonamiden en de antibiotica. In feite is dit niet zo geweest. Van 1865 tot 1934 (het jaar vóór de invoering van de sulfonamiden) waren de mortaliteitscijfers, uitgedrukt per 100.000 inwoners, voor mazelen gedaald van 41 tot 9, voor roodvonk van 85 tot 2, voor kinkhoest van 42 tot 5, voor buiktyfus van 111 tot 0,5, en voor tuberculose van 342 tot 7. De invoering van PAS, streptomycine en INH in de behandeling van tuberculose